

PODUZETNIŠTVO U DJELU BENKA KOTRULJEVIĆA

DIE UNTERNEHMENSFÜHRUNG IM WERK VON BENKO KOTRULJEVIĆ

Dr. Franjo Ruža

Fakultet organizacije i informatike, Varaždin

O poduzetništvu se danas piše kao o fenomenu ovoga našega vremena. Međutim, naš čovjek iz Dubrovnika, Benko Kotruljević, već prije više od 500 godina, u svome djelu naglašava važnost poduzetništva i poduzetničkog duha. O elementima poduzetništva u djelu B. Kotruljevića pišemo u ovome radu.

Über die Unternehmensführung schreibt man heute so, als ob das ein Phänomen unserer Zeit wäre. Vor mehr als 500 Jahren schrieb Benko Kotruljević in Dubrovnik über die Unternehmensführung und den Unternehmungsgeist so wie wir das heute betonen. In der vorliegenden Arbeit werden die Elemente der Unternehmensführung im Werk von Benko Kotruljević dargestellt.

Ključne riječi: poduzetništvo, trgovina kao poduzetništvo, poduzetništvo u prošlosti

Schlüsselwörter: die Unternehmensführung, der Handel als Unternehmensführung, die Unternehmensführung, in der Vergangenheit

1. UVOD

U gospodarskoj preorijentaciji, koja je u Hrvatskoj u tijeku danas, gotovo da nema javnog istupa, pisanog teksta ili stručnog skupa o gospodarskim pitanjima gdje se ne ističe poduzetništvo. Ne mali broj pisaca tekstova i sudionika javnih pistupa ističe poduzetništvo kao nešto novo, zamalo kao nešto što ranije nije postojalo. Međutim, već u prvim pisanim djelima koja pišu o gospodarskim problemima nalazimo elemente poduzetništva.

Među prvima je djelo Benka Kotruljevića: "Della mercatura et del mercante perfetto", na našem jeziku "O trgovini i o savršenom trgovcu", napisano 1468. godine, a tiskano u Veneciji 1573. godine. Samo ime autora u raznim prijevodima pisano je na različite načine. Na originalu to je Benedetto Gotrugli. Prijevod Milorada Zebića iz 1963. godine piše ime autora kao Benko Kotruljić, a Rikard Radičević i Žarko Muljačić u zajedničkoj knjizi 1985. pišu Beno Kotruljević, kao i Žarko Muljačić u zasebnom djelu iz 1989. godine. Nalazimo zanimljivim još navesti da dr. Anđelko Runjić u opširnom pretisku iz 1975. piše ime autora Benko Kotruljić. U ovom tekstu ime autora pisat ćemo Benko Kotruljević.

Kotruljevićevo djelo može se danas izučavati zahvaljujući postojanju pretiska toga djela i triju prijevoda. Zahvaljujući naporu Saveza računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske 1975. godine napravljen je pretisak originala koji se čuva u Bogišćevoj zbirci u Cavtatu. Prijevod toga djela tiskan 1963. godine u Titogradu - danas Podgorici, pripremio je za tisak Milorad Zebić. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (tada JAZU) 1985. godine tiskala je kprijevod koji su pripremili Rikard Radičević i Žarko Muljačić. Prijevod Žarka Muljačića na način da je na lijevoj strani pretisak originala, a na desnoj strani prijevod, tiskan je 1989. godine u Dubrovniku.

Poticaj za ovaj rad je još jedan. U našoj literaturi o ekonomici općenito, a napose o ekonomici poduzeća, ime B. Kotruljevića i njegovo djelo jedva da se spominjalo. Nešto više citirano je u knjigama o računovodstvu ili knjigovodstvu. Međutim, prema načinu kako B. Kotruljević piše o vođenju trgovine u njegovo vrijeme (odnosno o trgovačkom poduzeću), možemo kazati da je to prva knjiga o ekonomici poduzeća (naravno trgovačkog poduzeća) jer u njoj autor piše o definiciji trgovine, osnivanju trgovine, o lokaciji, kapitalu prestanku vođenja trgovine i nizu drugih pitanja koja su sadržaj izučavanja ekonomike poduzeća danas.

2. PODUZETNIŠTVO U DJELU B. KOTRULJEVIĆA

O poduzetništvu ili poduzetničkom duhu u poslovanju poduzeća danas se piše i govori kao o pojavi novijeg vremena, odnosno kao da je u posljednje vrijeme uvjet razvoja, pokretačka snaga svega upravo poduzetništvo. Ono se povezuje s tržištem i tržišnom orijentacijom gospodarstva. Međutim, o tržišnoj orijentaciji možemo govoriti od vremena kada se pojavila razmjena. B. Kotruljević, doduše, sve promatra kroz osobu trgovca kao subjekta preko kojega se odvija promet robe. Tak on u svom djelu piše o trampu, prodaji za gotov novac, prodaji na poček, o mogućim načinima plaćanja, naplate duga i dr¹.

Pišući o definiciji trgovine autor istovremeno ističe korisnost trgovine, njenu ulogu u posredovanju da roba dospje do onih koji tu robu nemaju².

Lokaciju trgovačkog poduzeća promatra u makro smislu u kojim i kakvim mjestima valja otvoriti trgovinu i u mikro smislu gdje u gradu locirati trgovinu da bi se os tvarivao što bolji rezultat. A kada piše o rezultatu, to promatra kroz tadanja shvaćanja morala koji je propovijedala crkva, i razmišlja o tome kako u dobicima ne treba pretjerivati, ali da je

1 Beno Kotruljević: "O trgovini i savršenom trgovcu", JAZU, Zagreb, 1985. (str. 138. do 147.), prijevod Ž. Muljačića.

2 Op. cit., str. 132.

dobitak logičan rezultat trgovine. "Poduzeće mora ostvariti dobitak, ali taj dobitak ne bi trebao odmah potrošiti, nego njime treba racionalno gospodariti¹".

Kao što i inače tekstove starih djela trebao tumačiti u duhu suvremenog jezika i današnjih shvaćanja, tako je i s djelom B. Kotruljevića. On, dakle, misli da treba dobro poznavati posao (za njega to je trgovina), da ga treba osmisliti, kako u pogledu lokacije, tako i u pogledu stvaranja rezultata. Rezultat, dobitak potreban je trgovcu za daljnje razvijanje trgovine, ali i za stvaranje rezervi u slučaju da trgovina u nekim vremenima neće biti toliko uspješna. Jednom riječju, autor poduzetnički razmišlja od osnivanja - lociranja trgovine do rezultata i njegove razdiobe. Ciljeve i rezultate treba planirati, a zatim nastojati da seo ni ostvare. A ciljeve trgovine on je doista izvrsno znao postaviti.

Da bi se rezultat ostvario, potrebno je prodanu robu i naplatiti. On doduše piše kako se trgovina može odvijati kao: trampa, za gotov novac, na poček i naknadno plaćanje, ali upravo je zaokupljen sigurnošću naplate. On piše: "Čuvaj se da ne daš na kredit svoju robu đacima, učiteljima ili vojnicima, jer su oni daleko od toga da se razumiju u rukovanje novcem i u vršenje isplate²".

O raspolaganju novcem, načinima plaćanja, korištenju mjenice razmišljao je daleko ispred svojega vremena. O mjenici piše na način da zapravo objašnjava i daje uputu kako da se trgovac njome koristi. "Menica je plemeniti pronalazak... Preći ću na stvar. Ti si smislio da doneseš čohu iz Kataloniju u Napuljsku kraljevinu. Šta valja činiti? Reći ćeš: 'Trebalo da imam u Barceloni hiljadu dukata, koji se prema postojećoj uredbi ne mogu izneti iz kraljevine zbog zabrane... pa je stoga potrebno da nađeš nekoga ko ima novaca u Barceloni i kojemu je taj novac potreban u Napulju.' Ti ćeš mu reći: 'Ja ti ovde polažem hiljadu dukata a ti mi to daj u Barceloni, u tamošnjem novcu, računajući po toliko solida za dukat'³. Ovdje navodimo citat iz prijevoda M. Zebića, jer se vidi da je B. Kotruljević ovu knjigu pisao kao priručnik. On piše u drugom licu (ti ćeš pripremiti novac... itd.) jer tako zapravo daje upute i pouke trgovcu kako postupati u određenoj situaciji, kako postati dobar - "savršen trgovac".

Nastavno na mjenicu B. Kotruljević upućuje trgovca na razmišljanje i računanje o vrijednosti novca s ciljem zarade na razlici u tečajevima. Poslovnost ž poduzetništvo proizlazi iz svakog njegovog teksta.

B. Kotruljević je mogao napisati takvu knjigu jer je bio teoretičar i praktičar. Studirao je u Bologni, a poslije očeve smrti nastavio je voditi njegovu trgovinu (ne za dugo jer je otišao u diplomaciju). Tako u Kotruljevićevoj osobi nalazimo teoretičara i praktičara koji

1 Op. cit., str. 95.

2 Op. cit., str. 145.

3 Milorad Zebić: "Život i rad dubrovčanina Benka Kotruljića i njegov spis - O trgovini i o savršenom trgovcu". Titograd, 1963.

je sam vodio trgovinu. Svakom poslu pristupa smišljeno i planski (piše da prije puta u Barcelonu "trebaš spremiti plan"). Dakle, to je potpuno poduzetnički pristup svakome poslu. Prvo je ideja, zatim je treba osmisliti, isplanirati, pristupiti poslu i utvrditi kakav je rezultat toga posla.

Da bi se ustanovio rezultat, treba utvrditi početno stanje imovine i zaključno stanje imovine (bilancu, dakle). Naravno, on misli na i utvrđivanje rezultata. Ž. Muljačić prevodi njegove misli kao težnju da se trgovačkim poslovanjem ostvaruje dobitak kao cilj postojanja trgovačkog poduzeća. Isto tako B. Kotruljević razlikuje kapital angažiran u poslovne svrhe za razliku od neposlovnog dijela (ako, na primjer, dubrovački trgovac ima ladanjsku kuću).

O poduzetničkoj brizi za rezultat i imovinu najbolje se vidi iz njegova shvaćanja vođenja poslovnih knjiga. "Trgovac ne smije svoje poslove obavljati po sjećanju... Upozoravam te da onaj koji dobro i uredno vodi knjigovodstvo nauči i dobro ugovarati, trgovati i zarađivati... Trgovac stoga mora voditi tri knjige, tj. glavnu knjigu, dnevnik i podjsetnik"¹.. Cilj mu je preglednost imovine i jasnoća stanja, te dobivenog rezultata. "Na početku svake godine... češ zaključiti bilancu, pri čemu češ sve dobitke odnosno gubitke prenijeti na račun svoje glavnice"².. Dobitkom, dakle, povećava imovinu, a gubitak će pokriti iz rezultata ostvarenog ranijih godina. I danas nema akta, nema zakonskog propisa o poduzećima koji nema u svome sadržaju odredbu da je cilj poslovanja poduzeća rezultat - dobitak.

O dalekosežnosti razmišljanja B. Kotruljevića govore i ovi sadržaji iz njegove knjige: "Iako se trgovina naziva znanošću, vještinom ili disciplinom, otima se pravilnosti i zakonomjernosti svojom mnogolikošću i promjenljivošću, koje ima i mora imati i po promjenama koje se u njoj svakodnevno zbivaju. Uza sve to, ona ima u sebi neka naročita pravila, i opća i posebna"³..

Dakle, hoće reći: i pored postojanja pravila i zakonitosti, poslovnost nameće "mnogolikost i promjenljivost". Mi bismo danas kazali da poduzetnik mora osjetiti raznolikost tržišnih zahtjeva.

Ako ovim kratkim tekstom skrenemo nečiju pažnju na znanja iz prošlosti koja valja upoznati, a mi im dodamo nova, postignut je njegov cilj: uz ovo mala oграда, a to je da se ovim radom mogao obuhvatiti samo djelić Kotruljevićevih razmišljanja.

1 Ž. Muljačić: Op. cit., str. 159.

2 Op. cit., str. 105.

3 Op. cit., str. 125.

3. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Poduzetništvo je aktualna tema u tekućim promjenama gospodarske politike Hrvatske, o kojoj se mnogo piše i govori. Često se toj temi pogrešno pristupa, kao da se ranije nije poduzetnički razmišljalo, odnosno kao da se ranije nije poznavalo poduzetništvo. Benko Kotruljević je prije više od petsto godina pisao tako da u njegovoj knjizi "O trgovini i o savršenom trgovcu" još danas nalazimo mnoga razmišljanja i upute za uspješno poduzetništvo. Cilj je ovoga rada da ukaže na to.

LITERATURA

1. **Di M. Benedetto Gotrugli Raugero:** *Della mercatura et del mereante perfetto*, pretisak, 1975.
2. **Beno Kotruljević:** *O trgovini i o savršenom trgovcu*, JAZU Zagreb, 1985. (prijevod R. Radičević i Ž. Muljačić).
3. *O trgovini i o savršenom trgovcu*, četiri knjige **Gaspara Bene Kotruljevića Dubrovčanina** (prijevod prof.dr.Žarko Muljević), Dubrovnik, 1989.
4. **Dr. Franjo Ruža:** *Ekonomika organizacija udruženog rada*, Varaždin, 1981.